

*Лілія БОБИК (ПРОЦІВ),
канд. пед. наук, доц. кафедри музикознавства
та методики музичного мистецтва
факультету мистецтв Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

МУЗИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядаються окремі аспекти змісту й організації середньої та вищої музичної освіти в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. Вказуються моделі музичної освіти за ступенем інтеграції загальної та професійної музичної освіти у світовому соціокультурному просторі, коротко характеризуються її сучасні тенденції в Україні, реалізація компетентнісної моделі в галузі середньої та вищої музичної освіти.

Ключові слова: *музична освіта, євроінтеграція, модель освіти, компетентнісна освіта, музично-педагогічна освіта, зміст музичної освіти.*

Задекларований Україною шлях до євроінтеграції в освіті означає створення єдиного європейського простору через зближення та інтеграцію національних освітніх систем. Варто відзначити, що в Європі, у світі загалом, значно зростає статус мистецьких дисциплін у системі шкільної освіти. Мистецтву надається роль важливого нормувального чинника, який не тільки сприяє естетичному вихованню, але й має забезпечити духовне і фізичне здоров'я нації, її економічне зростання.

Для реалізації цієї мети необхідно здійснити низку заходів, серед яких – професіоналізація загальної мистецької освіти шляхом її зближення з культурно-мистецькими інституціями, залучення до роботи в загальноосвітній школі відомих діячів культури та мистецтва, інтеграція професійної та загальної мистецької освіти, зближення науки та мистецтва, втілення у шкільну практику здобутків педагогічної думки, що має стати основою для формулювання нової науково-мистецької парадигми.

Відповідальність за розв'язання нових завдань лягає на вчителів мистецтва, нові вимоги ставляться до підготовки професійних педагогічних

кадрів у галузі мистецької освіти. Професійна підготовка вчителів мистецтва, зокрема музики, у кожній європейській країні здійснюється в руслі тієї системи освіти, яка сформувалася упродовж історичного розвитку і базується на національних наукових та мистецьких традиціях. За ступенем інтеграції загальної та професійної музичної освіти у світовому соціокультурному просторі можна виділити три основні моделі підготовки фахівців:

- партикулярна (неофіційна, приватна), яка здійснюється в країнах Старої Європи (Швейцарія, Італія, Франція та ін.). Навчання музики відбувається поза загальноосвітньою школою, а підготовка вчителів музики взагалі не здійснюється;

- інтегративна (універсальна) система, у якій музична освіта є компонентом загальної, а згодом професійної освіти різних профілів (від дитячого садка – до ЗВО). Вона характерна для Англії, США, більшості країн Північної Європи – ФРН, Нідерландів та ін. Саме ця модель найбільш яскраво демонструє розділення функцій Закладів вищої освіти у процесі підготовки фахівців: музикантів-виконавців та вчених-музикознавців. Перші здобувають освіту в консерваторіях та музичних академіях, другі – в університетах;

- автономна модель, що передбачає відокремлення загальної та спеціальної музичної освіти, сьогодні домінує в країнах постсоціалістичного табору. Функціонує вона сьогодні і в Україні.

Виділяється також освітня модель мішаного типу, з яскравою тенденцією наближення до інтегративної. Вона передбачає досягнення необхідних художньо-естетичних компетенцій: в межах загальної мистецької освіти з одного боку, з іншого – забезпечує високий рівень виконавської та теоретичної підготовки музикантів-професіоналів [3].

У дорадянський період в Україні підготовка фахових музикантів відбувалася за традиційною європейською інтегративною (універсальною) моделлю. Митці-виконавці (інструменталісти, вокалісти, диригенти) здобували професійну освіту в консерваторіях та музичних академіях. Музикологічна підготовка здійснювалась на відповідних факультетах університетів.

Залишена у спадок від радянської освітньої системи автономна модель підготовки музикантів-фахівців при значних здобутках вітчизняної виконавської та музично-теоретичної школи в процесі орієнтації на західноєвропейську модель освіти все ж потребує певної адаптації. З одного боку, високий рівень виконавської підготовки, затребуваність вітчизняних музикантів за кордоном, а також значний наплив іноземних студентів в Україну засвідчують ефективність та привабливість вітчизняної системи професійної музичної освіти. З іншого – необхідно удосконалювати змістові основи музичної освіти в Україні, з опорою на досягнення національної музичної культури та освіти, наближати вітчизняну модель вищої музичної освіти до західноєвропейської.

Зокрема, це стосується змісту професійної підготовки музикантів. Так, приміром, в Європі музикознавці (музикологи) здобувають освіту в університетах, в Україні ж виконавська діяльність та мистецтвознавство співіснують в одному ЗВО що дає нашій вищій школі певні переваги порівняно з європейською практикою, адже поєднання освітньої та наукових шкіл в межах одного закладу є однією з вимог сучасної вищої освіти.

У більш вигідних умовах у процесі реалізації євроінтеграційних завдань перебуває мистецька педагогічна освіта, у змісті якої збалансовані художньо-виконавська, методична та теоретико-методологічна підготовка, хоча і тут закладені певні суперечності. Так, за усталеними в Західній Європі традиціями програма підготовки бакалаврів має яскраво виражене практичне спрямування, оскільки повинна забезпечити випускнику західного університету можливість реалізації професійної діяльності прикладного характеру. Натомість дисципліни теоретико-методологічного спрямування вивчаються в процесі здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр». Вітчизняна система професійної освіти, яка була зорієнтована на підготовку спеціалістів, передбачає дещо іншу стратегію. Зміст перших років навчання спрямований на здобуття теоретичних знань, які на старших курсах знаходять практичну

реалізацію. Отже, наступним кроком до євроінтеграції в освіті має бути узгодження змісту професійної підготовки фахівців відповідних освітніх галузей та напрямів.

У сучасній вітчизняній педагогічній науці зміст освіти тлумачиться з урахуванням її основних функцій і визначається, як «система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення практичних вмінь і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання» [2, с. 137].

Зміст мистецької освіти передбачає сукупність художньо-пізнавального, практичного й емоційно-ціннісного досвіду особистості, який набувається в процесі опанування мистецтва. Таким чином, предметний зміст мистецької освіти складають: методологічний, навчально-пізнавальний, діяльнісно-творчий та професійно-ціннісний компоненти.

В умовах компетентнісної моделі освіти в процесі навчання зміщується акцент із процесу здобуття професійних знань, вмінь та навичок на особистісний розвиток суб'єкта навчально-виховного процесу. Саме досягненню цього результату підпорядковуються усі змістові та процесуальні компоненти освіти. Оволодіння предметним змістом освіти за цих умов набуває нового смислу – не як мети, а як засобу професійного й особистісного становлення людини. Головним є не обсяг знань, важливішим стало те, якою стане людина, музикант-фахівець, учитель у процесі здобуття музичної освіти. Головним в опануванні мистецтва є залучення особистості до художніх цінностей, допомогти опанувати їх зміст, спрямувати її в русло самотворення.

Компетентнісний підхід став тим об'єднувальним чинником, який гармонізує зміст вітчизняної професійної мистецької підготовки фахівців в умовах євроінтеграції, адже європейські освітні інституції визначили основним завданням освіти орієнтацію змісту навчальних програм на здобуття ключових компетентностей та створення ефективних технологій для їх впровадження.

Відповідно до запитів суспільства, потреб сучасної школи значно зростають вимоги до майбутніх педагогів музичного мистецтва. Окрім професійних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності (основних компонентів інформативно-когнітивної моделі освіти), компетентнісна модель передбачає власне розуміння, особистісне бачення педагогами шляхів розв'язання нагальних завдань школи, проектування і творення інноваційних педагогічних технологій. Урегулювання найбільш гострих суперечностей освіти, в тому числі і реалізацію компетентнісної моделі освіти, часто вбачають у вдосконаленні, модернізації процесуальних, технологічних аспектів навчально-виховного процесу, проте удосконаленню підлягає і зміст освіти, його ціннісно-смысловий компонент. Зміст освіти повинен містити особистісно значущі цінності та смисли, а освітній процес за цих умов – мати характер смислопошукової діяльності [4].

Стратегічними цілями професійної мистецької, зокрема музичної освіти, в умовах європейської інтеграції поряд із наближенням до системи організації освіти в європейських ЗВО є:

- збереження особливостей вітчизняного структурного компонента, забезпечення неперервності професійної підготовки музикантів-фахівців в Україні (ДМШ – музичний або мистецький коледж – ЗВО (консерваторія, музична академія); ДМШ – музично-педагогічний, гуманітарний, мистецький коледж – педагогічний університет);

- збереження та розвиток національних творчих, педагогічних і наукових шкіл в Україні;

- задоволення внутрішніх потреб країни у педагогічних та мистецьких кадрах.

Крім того, в галузі загальної мистецької освіти назріла об'єктивна потреба підвищення статусу мистецьких дисциплін, які до цього часу перебували „на маргінесі» загальноосвітньої практики. Необхідно зрозуміти, що тільки людина, котра здатна сприймати і розуміти мистецтво, творити

власне життя за законами Істини, Добра і Краси, може бути повноцінним членом європейського співтовариства, громадянином, патріотом своєї держави, готовим до прогресивних змін у власному житті та житті своєї країни.

Ще однією яскравою тенденцією є інтеграція науки та мистецтва, науки та освіти. Ці процеси сприятимуть професіоналізації та підвищенню статусу мистецьких дисциплін у змісті загальної освіти. У системі вищої мистецької освіти ці види інтеграції сприятимуть ефективності професійної підготовки фахівців, активізації розвитку вітчизняних наукових та творчих шкіл, залученню до наукової та творчої діяльності здібної молоді.

У національній системі професійної мистецької освіти в контексті євроінтеграційних процесів спостерігаються дві тенденції: до об'єднання, уніфікації структурно-змістових компонентів (відцентрова сила); а також – до збереження національної ідентичності, іманентних якостей національної культури та освіти, які сформувалися упродовж тривалого історичного розвитку (доцентрова сила). І тут надзвичайно важливим є баланс сил, урівноваженість тенденцій, щоб, з одного боку, нас не винесло за межі історично та ментально сформованого національного культурного поля, а з іншого – не бути ізольованим від прогресивного розвитку європейської інтелектуальної та духовної історії, частиною якої Україна завжди була і залишається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волинець Л. Актуалізація загальної мистецької освіти в умовах європейської інтеграції. *Шлях освіти*. 2006. № 3. С. 18–22.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.
3. Ніколаї Г. Модернізація музично-педагогічної освіти в контексті європейської інтеграції. *Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку*: Тези міжнародної наукової конференції. Київ–Суми : Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. С. 20–22.

4. Проців Л. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики в контексті завдань сучасної мистецької освіти. *Професійні компетенції та компетентності вчителя* : Матеріали регіонального науково-практичного семінару. Тернопіль : Вид-во ТНПУ імені В. Гнатюка, 2006. С. 113–114.

5. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.